

Sztálin a Kiszínházban

Nem akármilyen bemutatóra készül a Szegedi Nemzeti Színház: aligha túlzás azt állítani, hogy az 1988–89-es évad legnagyobb szenzációját jelentő premier előkészületei folynak a Horváth Mihály utcában.

Hétköznapi este, az utca odakünn jóformán már üres, itt benn most kezd sűrűsödni a levegő. *Ruszt József* az első sorban ül, a színpadon bal oldalt — már jó ideje föltűnik, sokáig azt hittem, valami statisztá pihenteti ott magát — micisapkás, kecskeszakállas, vézna figura ül egy karosszékben. Mozdulatlan, kezét az ölében nyugtatja, lába keresztbetéve, arca kifürkészhetetlen. Bizony, akár-hogyan is nézem: ez bizony *Lenin*. Vlagyimir Iljics békésen mered maga elé, miközben fehérzubbonyos, csizmás alak perdül melléje, kezében pipával. Rámered a bábura, mintha ő tudná igazán, kik is itt mindnyájan valójában. Majd feláll, és a színpad közepére lép — mögötte, a színpad közepén, afféle konyhaasztal-félénél idős asszony ül, magába roskadtn. Tőle jobbra, egészen mélyen a tér belsejében, jobbra hátul, íróasztalánál NKVD-s, vállatbőben.

Az összkép — Lenin-bá-

Ribakov-bemutató január 6-án

buval, Sztálinnal (mert hiszen a Dzsugasvili nevű főbandita a fehérzubbonyos egyén), aggódo anyával, valatással — *Anatolij Ribakov* rövid idő alatt világhírűvé lett regényének *Az Arbat gyermekeinek* színpadi változatát tükrözi. Persze, ennél jóval többet is: koncentráltan fölmutatja egy egyszerű regény színi adaptációjával (színpadra alkalmazta: *N. L. Szkorik*) a sztálinista terror-rezsim teljességét, 1934-ben huszoneves moszkvai fiatalok, funkcionáriusok, szülők, majdani száműzöttek, hűségese és árulók kaleidoszkópszerű kavargásából elénk villantván a főhős Szása Pankratov személyes sorsát csakúgy, mint magának az évszázad egyik legnagyobb gonosztevőjének személyiségét, mikrovilágát is.

„A dolog tempósabb, Ákos! Nem sietetni akarlak, de kicsit feszebben!” — a rendező *Ruszt József* az NKVD-s Gyjakovot alakító *Kőszegi Ákos* instruálja, később többször is zenét hallani, a Poljuska szől ép-

pen — az oroszos jelleg leplezetlen. És egy egészen bravúros, elcsúszó rendezői műhelytitok: Ruszt hosszasan magyarázza Gyjakov—Kőszeginek, mit és hogyan tegyen a kezével az idő alatt, míg Pankratov káderlapjának pozitív részeit eldarálja — hiszen, hallhatjuk, ilyenkor azzal a kézzel éppen nincs mit tenni, az éppen dologtalan, tehát ösztönösen trenírozzik, edz, készül...

*

Anatolij Ribakov *Az Arbat gyermekei* című művének kétrészes színpadi változatát sajtóbemutatón január 6-án, pénteken este 7 órai kezdettel tekintheti meg először a közönség a Kiszínházban. A darab diszleteit és jelmezeit *Molnár Zsuzsa* tervezte. A darab népes szereplőgárdájából többek között, vendégként Sztálin szerepében *Balázsovits Lajost*, Pankratovot alakítva *Szervét Tibort*, továbbá Pankratov édesanyjaként *Barta Mária*t, valamint *Kaszás Gézát*, *Olasz Agnést*, *Bede-Fazekas Annamária*t, *Szakács Esztert*, *Janisch Évát*, *Mentes Józsefet*, *Kátó Sándort*, *Szabady Józsefet*, *Jakab Tamást* és *Herczeg Zsoltot* láthatjuk.

D. L.

A „piaci hírekkel” ellentétben...

Hetek óta tart a találgatás, jönnek-mennek szokás szerint a hírek (álhírek): mi változik január elsejétől a vám- és devizajogszabályokban. Néhány konkrétumot is lehetett már hallani, olvasni, ám, hogy tisztán lássunk, fölkerestem Bábinszky Gábort, a megyei vám- és pénzügyőrség parancsnokát, tájékoztassa lapunk olvasóit az új évben bevezetendő változásokról.

„Nem tudok sok újdonságról beszámolni, csak ami már eddig is köztudott volt” — kezdte beszélgetésünket Bábinszky alezredes. Ezen kicsit elcsodálkoztam, mégis arra kértem, „ismétlésként” mondja el a változásokat. Eszerint az új évben 2 ezerrel 4 ezer forintba emelik azt az értékhátart, melyen belül a magyar állampolgárok engedély nélkül tarthatnak birtokukban konvertibilis valutát. A másik alapvető változás — némiképp az előbbivel összefüggésben —, hogy január elsejétől állampolgáraink többek országokba való útjainál nem kiutazási feltétel a 3 ezer forintnak megfelelő, hivatalos eredetű valuta. Magyarul: útlevelük most már valóban korlátlan számú utazást tesz lehetővé. Nem változik azonban a 25 ezres szabály, vagyis; ha valaki ezen határ fölötti értékű árut kíván behozni, vámkezeléskor igazolnia kell a vásárlás fedezetétül szolgáló valutát eredetét, illetve az esetleges ajándékozás tényét.

A vámeljárással kapcsolatos újdonság — bár ez is sokak előtt ismert —, hogy az ajándék- és utasforgalomban (egyelőre a kettő nem ugyanaz, bár tervek az összevonást) január elseje után az országba behozott személygépkocsiknál változik az elvámolás szisztémája. Az 1600 köbcentiméter hengerűrtartalmat meg nem haladó benzín-, s a 2000-nél kisebb dizelüzemű személygépkocsit vagy lakóautót — melyek négy évvel nem idősebbek — tíz százalék vám terheli. A vámot a nyugatnémet Schwacke-katalógus állta között (és forintba átszámított) ár után számítják. Talán kevésbé ismert, hogy azoknál a gépkocsiknál, melyeket a Mercedes is forgalmaz, a belföldi érték után

Kevés a változás a vámszabályokban

kalkulálják a vámot, mégpedig úgy, hogy a használatosságától és a futásteljesítménytől függetlenül az itthon érvényes új árhoz képest évente 10 százalékkal csökkentik a vámalapot. E csökkenés azonban maximum 40 százalék lehet — akár tízéves autó esetében is.

Ennyi tehát összesen, ami újdonság az új évben. Így hát — sokak várakozásával ellentétben — nem változik az utazásonkénti vámkedvezmény mértéke, továbbra sem a vásárlási ár a meghatározó az elvámolásakor, hanem a belföldi érték szerint kalkulált érték, és a 16 éven aluli gyerekekre érvényes vám- és devizaszabályok sem változnak — egyelőre. Vagyis, ezután is beutazásonként tízezer forint a vámkedvezmény —

felmenteknek, gyerekeknek viszont csak az évi első beutazásokor ennyi, minden további alkalommal csupán ezer forint (vagyis: ha valaki január elsején kiviszi gyermekét boldog új évet kívánni az aradi vagy horgosi nagymamának — már ugrott is az évi egyszeri tízezer kedvezmény a gyerekre...)

Búcsúzóul még sokáig faggattam a megyei parancsnokot: a későbbiekben várható-e változás, ám ő csak annyit árult el, egy-egy jogszabály megváltoztatásához sok tárca, országos intézmény véleményének egyeztetésére van szükség. Jelenleg több kérdésben egyeztetés folyik.

Vagyis, egyelőre kevés a változás. A többi: talán, valamikor év közben.

B. T.

Még egy egyesület?! Pótszer, vagy tényleg egyedülálló programjuk van? Mindezen a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola biológia tanszékben töprengtem el, miközben Ilosvay György, a Kiss Ferenc megyei természetvédelmi egyesület titkára elhessegeti a jegyeik iránt érdeklődő hallgatókat — talán a leendő „csemetéseket” — akik időnap előtt szeretnék tudni, hogyan is áll a szénájuk.

— Ők jelentik a tömegbázist?

A tanár úr bólint.

— Hallgatónk szívesen vesznek részt az úgynevezett feleplező munkákban. Itt volt például a dorozsmaj tarka sáfrány. Elhatároztuk, megmentjük ezt a védett növényt. Óriási szeméthalmot hordtunk el róla, így most el és virul.

— Mennyiben térnek el a többi természetvédelmi „alakulattól”?

— Mi pártatlanul akarunk dolgozni, független adatokat szeretnénk kapni.

— Ez nem természetes?

— Nézzé, mérjük ugyan a Tisza vízminőségét, de nem biztos, hogy akkor és ott, amikor kell. Mi nem akarjuk túllégni a témát, objektív adatokat akarunk.

— Például hol vizsgálják a Tiszát?

A pártatlan „zöldek”

— Szeged előtt és után, valamint a torkolat táján. Ezért szövetkeztünk például az adataikkal.

— Mi garantálja az objektivitásukat?

— Létezik egy tizenkét tagú tudományos tanácsunk, mely kivétel nélkül szaktekintélyekből áll. Garanciának talán ez elég!

— Mikor kezdik meg a Tisza vizsgálatát?

— Tavasszal. És biztos állíthatom, nem akkor mérünk, amikor a víz a legtisztább! A közvélemény nekünk nagyon sokat segít.

— Gondolom, érdeklődnek a kis vizek iránt is...

— A mi szemünkben az úgynevezett pocsolók többet jelentenek önmaguknál. Itt ugyanis rengeteg állat és növény képes szaporodni. Ezeket, ha felszámoljuk, életteret veszítünk. Vagy itt van például az ásványi mocsárj nádas, a kiszáradó láprét. Botanikailag egyedülálló terület, tudományos feltárást igényel. Mi már meglettük a védetté nyilvánítási javaslatunkat. Több tucat növényfaj megmentéséről van szó.

Jogzsargon helyett

Világos megfogalmazást

Az országgyűlési képviselők és a tanácsstagok választásáról szóló, 1983-ban megalkotott törvény módosítását célzó javaslatot az összel vitattuk. Korábban az egyesülésről és a gyűlekezéről szóló törvénytervezetek feletti eszmecsere zajlott. A közeljövőben a megyei és a fővárosi népfőbizottságok tervezetvitájának szervezését kezdik. A törvényalkotás amúgy is feszített tervét újabb — és tegyük hozzá: jogos! — társadalmi és államtervezési igények még csak fokozhatják. Az előzetes viták a demokratizálási folyamatot szolgálják — ezt aligha kell bizonygatni. De vajon, elérik-e a kívánt célt?

A lényeget rögzítették

Az egyesülésről és a gyűlekezéről szóló törvénytervezeteinek vitáin lényegesen többen vettek részt, mint a választójogról szólón. Felületesen azt mondhatnánk, hogy a két szabadságjog törvényi szabályozását fontosabbnak ítélték a közvélemény, mint a választójogot. Pedig — sajnos — nem erről van szó. Valljuk be: az egyesületi és gyűlekezési törvénytervezet magán viselte a sietséget, a bürokratizmus és nem utolsósorban a régi beidegződések minden visszahúzó, káros jegyét. A jegyzőkönyvek, a népfőnt továbbított állásfoglalásai, ha a hangulatot nem is, de a lényeget jól rögzítették. S az eredmény? Gyökeresen átdolgozott tervezetek kerültek a Minisztertanács elé. Erdemes tehát a társadalmi vitát rendezni. S ezt követően az érdeklődés nem nőtt, hanem csökkent. Holott a „siker” nyomán fokozódó aktivitásra lehetett számítani. Azt hiszem, most még idejében tesszük, ha a „siker” másik oldalát megnézzük.

Fel kell figyelni a megelőző és a mostani vitákban elhangzottakra, amelyek nem a tervezetek koncepcióját vagy szövegezését bírálták, hanem általános érvényű észrevételeket tartalmaztak.

Sietősen — de nem elsietve! — lehet dolgozni, ten-

ni sok minden mást, de a társadalom egészét érintő törvényeket alkotni nem. Általában nem kellene évek egy jó törvény kidolgozásához, de az is illúzió, hogy hetek alatt hosszú távra szóló jogszabályt lehet alkotni. Magam is osztom a vitákban elhangzott azon véleményeket, amelyek szerint nem az Országgyűlés ülésének időpontjától kell viszszzámolni egy törvénytervezet életútját, hanem akkor kell az ülésszak elé tűzni, amikor a tudomány, a társadalmi vita kiérlelte, a Minisztertanács magáénak vallotta.

Most valami sietség tapasztalható. Be kell hozni sok valós és vélt törvényalkotási mulasztást. A jószándék nem vonható kétségbe, csak felő, hogy nem vezet a kívánt eredményre. Különösen nem, ha a törvényalkotás folyamatában minden eddiginél szélesebb körben kíváncsi a törvényalkotó az állampolgárok véleményére. A társadalmi vitákra tehát szükség van, és jó, hogy ez rendszeressé válik. Jogos az aggodalom, hogy amikor a legnagyobb szükség lesz a társadalom legszélesebb körének őszinte véleményére — nevezetesen az új alkotmánytervezetnek társadalmi vitája idején —, arra az időre fog el a társadalom — és nem egyes csoportok vagy szervezetek — aktivitása és érdeklődése. Tehát bármilyen különösen is hangzik, de az államhatalomnak a véleményekérésben is önmérsékletet kell tanúsítania.

Mi lesz a javaslatokkal?

A társadalmi vitákban gyakran elhangzott, hogy a nehézkes jogi szöveg, a meg nem magyarázott jogi terminológiák nem csak nehezítik a megértést, hanem visszahúzóddá teszik a „nem jogászokat”, akiket egyébként a téma érdekelt. A tapasztalatok alapján félek, hogy részvételük mind passzívabb lesz, azután távol is maradnak. Nekem, mint „többszörös vitavevőnek”, úgy tűnik, hasznosabb lenne a leendő törvény megmagyarázott és megindokolt

koncepcióját, vagy jogászai megfogalmazással tűzdelt tervezetét a célok mindenkori világos megfogalmazásával széles körű vitára bocsátani. Ezzel párhuzamosan kellene a „jogtechnikusoknak” a törvény tervezetét is fogalmazniuk, a társadalmi vitákról folyamatosan érkező vélemények alapján.

A vitákban ma a hozzászólásokat, javaslatokat köti, lezárítja és bizonytalanná teszi, hogy a jelenlegi alkotmányra — se pro, se con ra — nem érdemes hivatkozni, mert új megfogalmazásban nyilván másként hangzik. Ezt különösen a választójogi törvény vitái során lehetett jól érzékelni. Az alkotmány előkészítése során a tudományos műhelyeknek — közerthető formában — nyilvánosságra kellene hozniuk munkálkodásuk eddigi eredményeit, hogy az állampolgárok legalább a gondolkodás irányát, a javasolt tartalom és forma főbb jellemzőit megismerhessék. A létrehozott bizottságoknak is időről időre tájékoztatást kellene adniuk készülségükről, végzett munkájukról, sőt dilemmájukról is. Ez jól szolgálna a leendő társadalmi eszmecsere, hiszen eredményesen vitatkozni csak felkészülten, gazdag ismeretek birtokában lehet. A párbeszéd már egy-egy elkészült fejezet alapján is megkezdődhet. A műhelyekben pedig párhuzamosan kellene dolgozni mindazon törvények előkészítésén, amelyek az alkotmányból fakadnak majd. Ma még tervezhető a visszajelzés is. Ugyanis a társadalmi viták iránti csökkenő érdeklődésnek — egyik oka az is, hogy az elhangzott javaslatok sorsáról sem a vitát szervezők, sem a javaslattevők nem kapnak visszajelzést.

Partnerek kellene

Sok mindenre mondjuk manapság, hogy „ezt még tanulni kell”, vagy „ezt meg kell tanulnunk”. Ha ez csak arra jó, hogy az ismeretek hiányát takarja vagy az ismeretszerzéshez kényelmes, hosszú időszakot biztosítson, akkor baj van. A társadalmi viták tervezésében és szervezésében van már annyi ismeretünk, hogy tudjuk, másként kell csinálni. Sőt már azt is, hogy hogyan. A „témagazda” népfőntnak ehhez két partner kell: az egyik a törvény-előkészítő állami szerv, a másik az állampolgár. Az előbbinek eddigi gyakorlatán, munkatílusán gyökeresen változtatnia kell, hogy az utóbbi megújítsa (megkapja?) hitét: van értelme véleményét nyilvánítani, s ezért meg is teszi azt. Ez különösen időszerű most, mert mégiscsak az az igazi, hogy az alkotmányt nemcsak az Országgyűlés fogadja el, hanem magáénak vallja az egész társadalom.

Jól szolgálna a társadalmi viták előkészítését, s a véleményeknek is fórumot szolgáltathatna, tehát segítené a törvény-előkészítők munkáját, ha szükség szerint megjelenne a Törvényalkotók Lapja, amely tájékoztatna a készülő jogszabályokról (nemcsak a törvényekről, hanem a minisztertanácsi, miniszeri rendeletekről is). a vitatott kérdésekről, érvekről és ellenérvekről. Nem a jogászok lapja lenne, hanem a törvényalkotóké: az egész társadalomé.

Klement Tamás,
a Hazaifias Népfőnt
budapesti alkotmányjogi
bizottságának elnöke

Bodzsár Erzsébet